

Урок № 7

Тема. Світові мотиви підкорення людиною міста, її самоствердження в ньому, інтерпретовані на національному матеріалі в романі «Місто».

Роман «Місто» був завершений письменником у 1927 р. і опублікований у Харкові вже в 1928 р. У 1929 р. Книгоспілка перевидала роман, а Б.Слисаветський переклав його російською мовою — у 1930 р. роман виходить у серії «Творчество народов СССР». Після масових репресій інтелігенції 1930-х років, під які потрапив також і Валер'ян Підмогильний, роман «Місто», як й інші твори письменника, був заборонений до 1989 р. Після публікації роман викликав значний інтерес у громадськості. Його обговорювали на читацьких конференціях, у пресі з'явилися рецензії літературознавців. Одні критики захоплювалися твором, у якому відбилася філософія життєствердження епохи, інші тлумачили роман у дусі соціологізму, називаючи книжку «антирадянською», бо в ній не показано «змички робітників і селян», немає уславлення колективізму, робітничого класу, а психологічний аналіз тогочасних проблем, увага до людини, її внутрішнього світу вважалися дрібнобуржуазною ідеологією, неприйнятною для соціалістичного суспільства. Деякі критики вважали роман автобіографічним, головного героя ототожнювали з автором, проти чого Валер'ян Підмогильний у пресі застерігав читачів.

у 1928 році Валер'ян Підмогильний опублікував у Харкові модерний (франц. *moderne* – новітній, сучасний) роман – перший урбаністичний роман в українській літературі. У ньому автор досліджує людину, поєднуючи естетичні засади психологічного роману та філософію екзистенціалізму. Твір не був подібний до традиційної народницької прози XIX ст., бо автор орієнтувався на європейський роман XIX — початку XX ст., засвоївши традицію романістики Оноре де Бальзака, Гі де Мопассана, Анатолія Франса, Джека Лондона, а також вітчизняну — Агатангела Кримського, Володимира Винниченка.

У 1929 році, відповідаючи на численні агресивні випадки з боку критиків, В. Підмогильний пояснюватиме причину створення роману:

«Написав «Місто», бо люблю місто і не мислю поза ним ні себе, ні своєї роботи. Написав ще й тому, щоб наблизити, в міру змоги, місто до української психіки, щоб сконцентрувати його в ній. І коли мені частина критики закидає «хуторянську ворожість» до міста, то я собі можу закинути тільки невдячність проти села. Але занадто вже довго жили ми під стріхами, щоб лишатись романтиками їх». Таке «надзавдання» письменника породжене було кризою українського світогляду. Традиційний міф про село як носія усталених культурних стереотипів вичерпує себе в умовах бурхливих суспільних перетворень початку XX століття. Нова, урбаністична, свідомість була необхідною, нарізною для реалізації, але водночас і недоступною для українців внаслідок колоніальної політики Російської імперії, у якій міста як осередки цивілізації призначалися пануючій нації. Українське місто було

невід'ємним від російської культури. Тому селяни 20-х рр., приходячи в місто, неминуче відчували конфлікт культурних традицій. У будь-якому випадку селянин був приречений відчувати власну чужинність. Саме цю "об'єктивну маргінальність українців" досліджує Підмогильний у своєму романі. До світового мотиву підкорення юнаком великого міста додається специфічний аспект долання героєм власного маргінесу, набуття ним нової, урбанізованої свідомості. Таким чином, Місто в романі — це більше, ніж середовище чи тло подій; воно переростає у символ певного типу світогляду, шлях до якого для українця лежить через сумніви, розчарування й внутрішню дисгармонію.

I частина

Степан Радченко вирішив поїхати до міста, щоб вивчитися й повернутися в село. — Оселився в дядькового знайомого крамаря. — Юнак ночував у столярній майстерні поруч із коровами, їв черствий хліб із салом, ходив умиватися до Дніпра. — Почав оформляти документи в інститут, шукав роботу, але не знайшов. — Зайшов до друзів-односельців Левка та Надійки, яка йому подобалася. — Склав екзамени, отримав стипендію. — Шукав житло, але господар запропонував спати в них на кухні, мати обід за допомогу по господарству. — Юнак з радістю погодився, бо тепер міг придбати пристойний одяг. — Степан блукав вулицями, думав, що, ставши культурною, освіченою людиною, повезе на село нове життя. — Разом із Надійкою та її друзями Радченко потрапив на літературний вечір і позаздрив славі письменників. — Вирішив написати оповідання про бритву. — Критик, якого юнак бачив на вечорі й звернувся щодо свого твору, не захотів із ним розмовляти. — Розлючений Степан зайшов до Надійки, пішли разом у парк. — Грубо скористався дівчиною. — Коли та розплакалася, сказав, що йде від неї назавсім, бо кохання виявилося несправжнім, фальшивкою. — Степан знайомиться з Максимом, сином господарів, культурною, освіченою та розчарованою у коханні людиною. — В інституті герой учиться із запалом, багато в чому перевершує однокурсників. — Пише оповідання. — Земляк Борис радить йому надіслати свої твори до журналу. — Уночі до Степана стала приходити господиня дому Тамара, розповідати про своє нещасливе подружнє життя. — Син Тамари дізнався, хлопці побилися й Максим зовсім пішов із дому. — У Радченка добре виходило з математикою, а з українською мовою — важкувато. — Засів за книжки. — Професор, якому Степан складав екзамен, порадив йому йти викладати на курси української мови для держслужбовців. — Придбав одяг і переїхав у кімнату, яку запропонував Борис. — На курсах познайомився з поетом Ви-горським і потоваришував із ним.

II частина

Позбувшись злиднів, Радченко продовжував жити скромно, вести здоровий спосіб життя. — Зайнявся вивченням літератури, іноземних мов. — Вигорський послав оповідання Степана в журнал і їх надрукували. — Степан дуже радий, відчуває себе письменником. — У кафе познайомився із дивною та невгамовною дівчиною Зоською. — Із харківського журналу прийшов гонорар і запрошення писати ще. — Домігся прихильності Зоськи. — Зустрів

сина колишньої господині Максима, який зі скромного хлопця став пияком і розпусником. — Прилучився до літературних дискусій. — Покинув інститут. — Ухвалена до друку його збірка з великим гонораром. — Прийшов Борис і сказав, що одружився з гарною дівчиною. — За описом Степан зрозумів, що то була Надійка. — Йому стало прикро, що гарна дівчина стане куховаркою й прибиральницею в самовдоволеного міщанина. — Радченка беруть на посаду секретаря в журналі. — Кинувся в роботу, став наводити лад, зробився незамінною людиною. — Обрали до культкомісії місцевкому. — Став рідше зустрічатися із Зоською. — Необдуманно запропонував одружитися, вона погодилася. — Уявив, як романтика перетвориться на будні, й передумав, вирішив порвати з дівчиною. — На вечірці в присутності Зосі став залицятися до інших жінок, познайомився з актрисою з Харкова Ритою. — Задумав написати великий твір, уже продумав структуру, але не писалося. — Степан у розпачі: захотів побачити Зоську, помиритися з нею, але виявилось, що дівчина отруїлася через нього. — Переїхав до нової квартири, обставив меблями, улаштував усе, як хотів, але помешкання все одно здавалося йому чужим. — Зустрів Левка, який їхав працювати на Херсонщину, сам згадав село та свої мрії, подумав, що і йому треба було б поїхати. — Згадав про Надійку, захотів побачити, розшукав. — Ця зустріч його розчарувала. — Зустрів Риту, це здалося йому щастям. — Побіг додому, сів за стіл і почав писати свою повість про людей.

Підмогильний оптимістично закінчує роман вірою в розбуджені сили українського народу, у його переможну місію, втіливши у творі символічну ідею завоювання русифікованого Києва «свіжою, молодого кров'ю села», щоб здобути його, змінити й перемогти!

Домашнє завдання

Читати твір «Місто». Визначте тему твору.

(Зображення людини в новому для неї середовищі, змалювання її почуттів, переживань.

Еволюція світогляду під впливом зовнішніх факторів.)